

ותמהינן עלה: ותסברא, וכי סבור אתה שאפשר לפרש כן את טעמיהם! ? והרי אם כן לרבי עקיבא, מאי איריא חודש אפילו ביום אחד נמי יכול לעשות ניר! ? ולמה הצריך רבי עקיבא חודש שלם בתחילה ובסוף! ?⁽¹⁾

ב-17

אלא: דכולי עלמא — בין רבי ישמעאל ובין רבי עקיבא סברי — ניר לא הוי חזקה; והכא במשנתנו, פירא רבא ופירא זוטא איכא בינייהו, ניסוד מחלוקתם הוא, אם צריך שיאכל את הפרי כשהוא גמור, או שמא די באכילת התבואה כשהיא עדיין

שחת]: דרבי ישמעאל סבר: פירא רבא בעינן, ואך כעבור שלשה חדשים — תבואה נכגון שעורים, שבולת שועל ועדשים נגמרת.

ורבי עקיבא סבר: אפילו אכל את התבואה כשהיא שחת שלא גדלה כל צרכה, אף זו הוי חזקה.⁽²⁾

תנו רבנן: ניר אינו חזקה.

ויש אומרים: הרי זה חזקה.

בהערות.

דהיינו שעורים ושיבולת שועל, ואילו לדעת רבי עקיבא די באכילת ירק בעלמא.

ובתוספות לעיל כח א ד"ה שלשה, הקשו מהא דאמרין בגמרא, שאליבא דרבי ישמעאל די באכילת אספתא בחודש אחד, ומדוע פירא זוטא שהוא ירק הגדל בחודש אחד אינה חזקה לדעת רבי ישמעאל! ?

ולפי דברי תוספות שם יש לומר, שאם זרע אספתא לכולי עלמא הויא חזקה, ולא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא אלא בתבואה, דרבי ישמעאל סובר: פירא רבא בעינן, כלומר, שתגדל אצלו התבואה הרבה דהיינו שלשה חדשים, ורבי עקיבא סובר: סגי ב"פירא זוטא", ואם גדלה התבואה אצלו חודש בלבד הרי זו חזקה.

וברשב"א תירץ, דאכילת אספתא הויא חזקה אליבא דרבי ישמעאל דוקא בשדה העומדת לאספתא, אבל בשדה לבן שאינו עומד לכך, פירא רבא בעי, אלא דכל חד כדרך הבעלים הוא צריך לאוכלו וכו', וראה עוד בעליות דרבינו יונה, בפירוש רבינו גרשום, ובתוספות ר"ד.

ב. ראה מה שפירשו הרמב"ן והר"ן את הטעם, שאין מועיל אלא פירא רבא ופירא זוטא, ולא די בקצירה של מספר חדשים בלבד.

1. כתב הר"ן: דוקא לדעת רבי עקיבא אמרו כאן שביום אחד סגי, כי היות ורבי עקיבא אינו מצריך שנה שלימה, אם כן לענין ניר סגי ביום אחד, כי אין חילוק בין ניר של יום אחד לניר של חודש; אבל לדברי חכמים דאזלי בתר שנים, אפילו אם ניר הוי חזקה, מכל מקום בעינן שנה שלימה של ניר, שהרי לא יתכן לומר דבאכילת פירות אין חזקה אלא בשנים שלמות, ואילו בניר סגי ביום אחד.

והנה דעת הרמב"ן היא, שביום אחד אי אפשר להחזיק על ידי ניר, כי אפשר שלא נודע לו שהמחזיק חרש באותו יום, ולפי זה יש לבאר את הוכחת הגמרא שלדעת רבי עקיבא ניר לא הוי חזקה, שהוא משום דאי אפשר להחליט שבחודש אחד הוא שנודע לבעלים שהמחזיק עושה ניר באדמתו.

2. א. כך פירש הרשב"ם בפירושו הראשון; ובפירושו השני פירש הרשב"ם: כגון ירק שגדלין הירקות בחודש אחד; פירוש: לדעת רבי ישמעאל לא די במה שהוא מחזיק באכילת ירקות, וצריך הוא להחזיק באכילת פירא רבא

ומפרשינן: מאן יש אומרים?

אמר רב חסדא: רבי אחא היא, דתניא:

נרה שנה אחת [עשה ניר בשדה שנה אחת, (3) ולא זרעה באותה שנה], וזרעה שתיים שנים, או שנרה שתיים שנים וזרעה שנה אחת, (4) אינה חזקה.

רבי אחא אומר: הרי זו חזקה.

אמר רבי אחא: שאלית [שאלתי את] כל גדולי הדור, ואמרו לי: ניר הרי זה חזקה.

אמר שאל ליה רב ביבי לרב נחמן:

א. מאי טעמא דמאן דאמר: ניר הוי חזקה?

אמר ליה רב נחמן לרב ביבי: משום דלא

עביד איניש דכריבו ליה לארעיה ושתיק, אין אדם רואה את חבירו עושה ניר בשדהו — ושותק.

ב. ומאי טעמא דמאן דאמר: ניר לא הוי חזקה?

אמר ליה רב נחמן לרב ביבי: משום דמימר אמר בעל השדה "כל שיבא ושיבא דכרבו לעייל ביה, [את כל שיני המחרישה יכניס בה]", כלומר, הלואי ויחרוש הרבה עד שיפלו שיני המחרישה ותתרפה הקרקע, ואחר כך אטלנה ואזרענה אני. (5)

שלחו ליה בני פום נהרא [שם מקום] לרב נחמן בר רב חסדא, ילמדנו רבינו: האם נירא שעושה אדם יום אחד בבית הבעל (6) בשנה ראשונה ושלישית הוי חזקה כאלו החזיק באותה שנה בכל השנה, או לא הוי

3. כלומר, אפילו יום אחד בשנה, כמבואר ברשב"ם לקמן.

4. כלומר, נרה שנה וזרע בשנה שלאחריה ושוב נרה שנה, ומשום שאין תועלת בעשיית ניר שנה אחר שנה, תוספות.

5. יש לתמוה: לפי טעם זה אף כשזרעה נאמר כן "כל זרעא וזרעא דזרע לעייל ביה, ואחר כך אטלנה מידו קודם שיקצור את התבואה"! וכתב הפרישה [קמא ח]: היות וחייב הוא לשלם לו את הוצאותיו, הרי הוא מקפיד על הזריעה, שמא לא יזרע זריעה טובה; וראנ מה שתמה על דבריו ב"אילת השחר", ובמה שביאר שם.

6. נתבאר על פי הרשב"ם, ובפשוטו סובר הרשב"ם, שעל ידי יום אחד של ניר יוצא הקול, ועל הבעלים לערער ולמחות; והרמב"ן הקשה

על זה, הרי יתכן שהבעלים לא שמע באותו יום, ומה ראייה יש כאן על חזקתו של המחזיק!?

ולפיכך פירש הרמב"ן שספיקן של בני פום נהרא הוא: האם ימי הניר הם בכלל החזקה או לא, והיינו, דבודאי צריך שלש שנים לחזקה, אלא שאם תאמר "לא עביד איניש דכריבו לארעיה ושתיק", אם כן יש למנות את חזקתו משעת הניר, ואם תאמר "מימר אמר כל שיבא ושיבא דכרבו לעייל ביה" אין חזקתו מתחילה אלא משעת הזריעה.

ובביאור שיטת הרשב"ם כתב הרשב"א, דבודאי אין הכרח שהבעלים שמע מיד באותו יום שעשה המחזיק ניר בשדהו, ומכל מקום כאשר החזיק בה זרע שנה אחת, אין הבעלים שותק, ואינו יכול לומר "כיון שלא אכל אלא שנה אחת, לא איכפת לי", היות וכבר נודע לו שהמחזיק עשה ניר בשדה, ואף על הניר אין דרך בני אדם לשתוק היות ונראה מתוך מעשיו שהוא

(7) חזקה?

אמר להו רב חסדא: רבי אחא וכל גדולי הדור אמרי: ניר הרי זה חזקה.

אמר רב נחמן בר יצחק: וכי רבותא היא למיחשב גברי [ומה גדולה יש בדבר למנות חכמים שאומרים כשיטה זו]?!?

הא רב ושמואל בבבל, ורבי ישמעאל ורבי עקיבא בארץ ישראל אמרי: ניר לא הרי חזקה, כדמפרש ואזיל.

ומפרשינן: רבי ישמעאל ורבי עקיבא — שהם סוברים: ניר לא הרי חזקה — מתניתין [משנתנו] היא; שהרי אפילו רבי עקיבא לא די לו ביום אחד שבו יכול הוא לעשות חריש!

ורב, מאי היא, היכן מצינו שאמר רב: ניר לא הרי חזקה?

דאמר רב יהודה אמר רב על משנתנו: זו דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא, שהם אומרים בשדה הבעל שדי בחודש או בשלשה חדשים לשנה הראשונה והשלישית,

(8) אבל חכמים נחלקים עליהם ואומרים:

חזקתה של שדה הבעל, אף היא שלש שנים מיום ליום, כי טעם החזקה היא לדעתם, משום שעד שלש שנים נזהר אדם בשטרו, ולכן עד שלא החזיק שלש שנים שלמות אין זו חזקה.

והרי "מיום ליום" למעוטי מאי? וכי לאו למעוטי ניר, דלא הוי חזקה?! שהרי אפילו בחודש או שלשה חדשים שהוא אוכל פירא זוטא ופירא רבא אין זה מועיל לו כשנה שלימה, ולא כל שכן ניר של יום אחד, שאין די בו להיות כשנה שלימה.⁽⁹⁾

עוד מפרשינן: שמואל שהוא סובר ניר לא הרי חזקה, מאי היא [היכן מצינו שאמר כן]?

דאמר רב יהודה אמר שמואל:

זו ששינוי במשנתנו "אמר רבי ישמעאל: במה דברים אמורים בשדה לבן, אבל בשדה אילן, כנס את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קייצו הרי אלו שלש שנים" דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא היא, שאף רבי עקיבא מודה בזה, כשם שהוא סובר בשדה בית

הבעלים.

7. נתבאר על פי רשב"ם, ומשום שבבית השלחין צריך הוא להחזיק שלש שנים מיום ליום, ואין בנייר יותר מאשר יום אחד בשנה.

8. לשיטת רש"י כח א ותוספות מא א, וכן לדעת הרשב"ם כאן, לא הוזכרה שיטתם של חכמים במשנה שבראש הפרק; אך הרשב"א שם האריך להוכיח שדברי חכמים הוזכרו במשנתנו.

9. א. נתבאר על פי הרשב"ם; וראה מה שתמהו

התוספות, וראה עוד בהגהות "פורת יוסף" ובחידושי הר"ן.

ב. הרמב"ן הקשה על שיטת הרשב"ם, הסובר שאם ניר הרי חזקה הרי די בשנים עשר חודש ושני ימים, אם כן מדוע אמרו "לאו למעוטי ניר", ומשמע שרק מדיוק דבריהם של חכמים למדנו שהם סוברים "ניר לא הוי חזקה", והרי גוף דבריהם שאמרו "שלש שנים מיום ליום" מוכח בודאי שניר יום אחד לא הוי חזקה, וראה מה שתירץ הרשב"א.

טוען פירות יותר מפעם אחת בשנה —
איבא בינייהו בין רב לשמואל אליבא
 דחכמים:

לדעת רב: לעולם אין חזקה אלא בשלש
 שנים, ואם יש פירות יותר מפעם אחת
 בשנה, צריך הוא לאוכלם; ואילו לשמואל:
 די בבצירת שלשה מחזורי פירות, ואפילו
 אכל שלש פעמים בשתי שנים.⁽¹²⁾

שנינו במשנה: **אמר רבי ישמעאל: במה
 דברים אמורים בשדה הלבן**, אבל בשדה
 אילן, כנס את תבואתו, ומסק את זיתיו, וכנס
 את קייצו, הרי אלו שלש שנים:

הבעל שדי בחודש אחד בראשונה ובאחרונה
 — (10)

אבל חכמים נחלקים עליהם **ואומרים**: אין זו
 חזקה עד שיאכל את פירות השנה שלש
 פעמים, ואינה חזקה **עד שיגדור שלש
 גדירות** בשלש שנים, **ויבצור** [או יבצור]
שלש בצירות, **וימסוק שלש מסיקות**.⁽¹¹⁾

ומפרשין: **מאי בינייהו**, מה חילוק יש
 לדינא בין דברי רב אליבא דחכמים, לבין
 דברי שמואל אליבא דחכמים?

אמר אביי: דקל נערה [דקל צעיר] שהוא

אוכל שלש שנין בקרקע ואין הבעלים מוחה,
 שוב אין המחזיק נזהר לשמר את שטרו ולא
 נחלקו אלא באכילות, רב סובר, דבעינן שלש
 אכילות שלימות של שלש שנים שלימות,
 שיעדור ויחרוש ויפרנס השדה מתחילת השנה
 ויאכל פירות, ולשמואל סגי בשלש גדירות או
 שלש בצירות.

12. כך פירש רשב"ם בשם רבינו חננאל בפירושו
 השני; ולפי זה לדעת שמואל כלל לא בעינן
 שלש שנים לחזקה, [לפירושו של הרשב"ם
 עצמו, משמע, שאף לשמואל בעינן שלש שנים,
 אלא דאין צורך בשלש שנים מיום ליום].

עוד פירש רבינו חננאל: "דקל נערה" לשון
 נייעור, שהדקל משיר ומנער את פירותיו קודם
 שנגמר בישולם, רב סובר: לקט פירות אלו
 ואכלן, הרי זו חזקה; ושמואל סובר: אין חזקה
 אלא כשהוא לוקט אותם מן המחובר, [וכך
 מבאר גם הר"י מיגאש, וכן כתב הרא"ש בשם
 רב האי גאון], ואף לדעת שמואל בעינן שלש
 שנין שלימות, רא"ש.

[וראה עוד בריטב"א שכתב בטעמא דשמואל,
 שאין הבעל מקפיד על אכילתו, היות והוא סבור

10. תמה הרש"ש, הי לא הוזכר במשנה שאף
 רבי עקיבא סובר כרבי ישמעאל גבי כנס את
 תבואתו וכו'! ?

11. מדברי הרשב"ם משמע, שלדעת חכמים
 אליבא דשמואל, אין טעם החזקה משום שעד
 שלש שנים אדם נזהר בשטרו, אלא משום שעל
 ידי שלש אכילות הוחזק המחזיק הוחזק המחזיק
 בקרקע והמערער הוחזק בשתיקתו כדעת רבי
 ישמעאל ורבי עקיבא במשנתנו, ואילו אליבא
 דרב, טעם דין החזקה הוא משום שעד שלש
 שנין אדם נזהר בשטרו, ולדבריו לא אזלינן כלל
 בתר אכילת פירות.

ותמה הרשב"א: אם כן מאי קא בעי הכא
 "מאי בינייהו דרב ושמואל", והרי טובא איבא
 בינייהו, דלרב בעינן שלש שנים מיום ליום ולא
 חיישינן לאכילת פירות, ולשמואל לא אזל אלא
 בתר תלת אכילות ואף על גב דלא מחזיק תלת
 שנין מיום ליום! ?

על כן פירש הרשב"א: בודאי בין לרב בין
 לשמואל בעינן שלש שנין, ואם עמדה אצלו בלא
 אכילת פירות לכולי עלמא לא הויה חזקה, ואין
 חזקה אלא בצירוף שניהם, שכאשר המחזיק

אמר אב"י:

הרי חזקה לכולהו פירי! ? הכא נמי, הני הוו חזקה להני, והני הוו חזקה להני.

כלומר, כשם שאמר רבי ישמעאל לפי שיטתו, שדי באכילת תבואה ופירות העומדים בחלק מן השדה, כדי שתיחשב אכילה זו כאכילת כל השדה; כך גם לרבנן, אכילת האילנות העומדות בחלק מן השדה חשובה כאכילת האילנות שבכל השדה.

ואולם יש בדין זה שני תנאים:

א. והני מילי שדי באכילת עשרה אילנות בכל שנה, היכא דשאר האילנות לא אפיקו [הניבו] פירות, אבל אם אף שאר האילנות אפיקו פירות והוא לא אכל אותם, לא הויא חזקה, כי היות והוא לא אכל את כל הפירות, הרי גילה על עצמו שאין השדה שלו, ועל כן ירא הוא להחזיק חזקה גמורה, וממילא אין ראייה משתיקתו של המערער, ולא הויא חזקה.⁽¹⁾

מדברי רבי ישמעאל שהוא אומר: בשלש לקיטות בשלשה מקומות בשדה אחת, הוי חזקה לכל השדה כאילו ליקט בכל השדה שלש פעמים — נשמע לרבנן:

שאם היו לו שלשים אילנות בבית שלש סאין ממטע עשרה לבית סאה [שהיה פיזור האילנות בתוכה, בכל בית סאה עשרה אילנות] — ⁽¹³⁾

ואכל עשרה אילנות בשנה זו, ועשרה אילנות בשנה זו, ועשרה בשנה זו, הרי זו חזקה לכל השדה; ואף שבכל שנה לא אכל אלא את פירותיהם של שליש האילנות; וכגון שהיו עשרה האילנות שאכל בכל שנה מפוזרים בכל שטח השדה, שלשה אילנות בבית סאה זו ושלשה בבית סאה זו, וארבעה בבית הסאה השלישי, וכדמפרש לקמיה.

שהרי לאו מי אמר רבי ישמעאל: חד פירא א-ז

אפשר להחזיק בשדה של בית סאה בפחות משלשה אילנות מתוך עשרה. ואם היו פחות מעשרה לבית סאה, דעת הרשב"ם שיש לו חזקה בחלק מן הקרקע כנגד מה שהאילנות צריכים לקרקע; ותוספות כתבו, שלא קנה קרקע כל עיקר; ורבינו יונה הוסיף, שבכ"י האי גוונא אין אכילת אילנות אלו מועילה לשאר האילנות, כדברי אב"י לקמן.

1. א. הטעם נתבאר על פי הרשב"ם; ויש מקום עיון למה הוצרך לזה, כי ודאי שחזקת חלק מן השדה אינה מועילה אלא למקומה, ואך משום שבאותה שעה אין יותר אילנות לכן מועיל מה שאכל בחלק מן השדה, ומשום שאלו הם פירותיהם של כל השדה.

ב. פירש רבינו חננאל, דבאילן הנקרא "בנות

שהוצאה יתירה על השבח; והרמב"ן כתב, שרב מחמיר יותר משמואל וסובר, שלא עלתה לו חזקה עד גמר בישולם בשדה, ולא סגי במה שיכניסם מיד לביתו. ולשמואל: הכנסתם לבית היא גדירתם].

13. כתב הרשב"ם: דוקא כשהיו עשר נטיעות מפוזרות בבית סאה, אבל אם היו יותר מעשר בבית סאה, ולא אכל מהן אלא שליש בשנה זו, ושליש בשנה זו ושליש בשנה השלישית, הרי זה לא החזיק; וביארו התוספות את דבריו, כי היות וחלק מן האילנות העודף על עשרה לבית סאה עומד להיעקר, ואכילת פירותיהם אינה חזקה, אם כן יש לומר שמא אחד מהאילנות שהוא אכל עומד להיעקר, ונמצא שבאותה בית סאה לא אכל המחזיק אלא משני אילנות קבועים, ואי